Розділ 2
ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ

CHAPTER 2
THEORY AND PRACTICE OF EDUCATION

УДК 377/378:[37.091.33:502/504]
DOI: 10.31376/2410-0897-2022-1-48-87-94

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ЕКООРІЄНТОВАНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОФЕСІЙНІЙ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНІЙ) ОСВІТІ

Каленський Андрій Анатолійович
доктор педагогічних наук, професор, провідний науковий співробітник лабораторії технологій професійної освіти
Інститут професійної освіти НАПН України
e-mail: kaa_1959@ukr.net
ORCID ID: 0000-0001-9034-5042
Researcher ID: AAC-5672-2020
Scopus-Author ID: 57211282728

У статті констатовано, що дослідники в наукових працях розглядали питання застосування педагогічних технологій у навчальному процесі, використання екоорієнтованих педагогічних технологій та здійснювали аналіз зарубіжного досвіду екологічної освіти, проте недостатньо глибоких та цілісних розвідок з коцептуальних засад екоорієнтованих педагогічних технологій у професійній підготовці майбутніх кваліфікованих робітників. Розкрито нормативно-правову базу та особливості екоорієнтованих педагогічних технологій. На основі вивчення прогресивних педагогічних ідей, теорій, сучасних освітніх парадигм виокремлено такі провідні методологічні підходи до розроблення екоорієнтованих педагогічних технологій у професійній (професійно-технічній) освіті: системний, компетентнісний, технологічний, діяльнісний та особистісно орієнтований. Висвітлено мету, мотиви та на що спрямовані дії концепції розроблення та застосування екоорієнтованих педагогічних технологій у професійній підготовці майбутніх кваліфікованих робітників. Результатом цієї концепції є поведінкова готовність майбутнього кваліфікованого робітника до виконання професійних обов'язків, гармонізації взаємовідносин між людиною і природою (довкіллям) та збереження довкілля. Реалізація концептуальних засад екоорієнтованих педагогічних технологій у професійній підготовці майбутніх кваліфікованих робітників як специфічного процесу значно підвищить рівень засвоєння цими робітниками знань про довкілля, здоровий спосіб життя, прищепить уміння знаходити у середовищі засоби для реалізації прав людини на здоров'я та сприятливе для існування довкілля.

Ключові слова: *концепція; екоорієнтовані педагогічні технології; системний, компетентнісний, технологічний, діяльнісний та особистісно орієнтований підходи; підготовка кваліфікованих робітників.*

Постановка проблеми. Концептуальні положення щодо екологічної освіти у професійній (професійно-технічній) освіті відображено в Конституції України, законах України «Про освіту» (2017 р.), «Про професійно-технічну освіту» (остання редакція – 2019 р.), «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики на період до 2030 року» (остання редакція – 2019 р.), Рішенні МОН України від 20.12.2001 № 13/6-19: «Про концепцію екологічної освіти в Україні» тощо.

Про своєчасність і доцільність розроблення концепції розроблення та застосування екоорієнтованих педагогічних технологій свідчить низка виокремлених суперечностей, що потребують розв'язання, зокрема, між: нагальною потребою українського суспільства у кваліфікованих робітниках зі сформованим екологічним мисленням та свідомістю, та недостатньою кількістю досліджень у яких узагальнено й систематизовано сучасні методологічні підходи та концепції, які би цьому сприяли; істотним зростанням вимог до рівня екологічної освіти майбутніх кваліфікованих робітників та недостатньою розробленістю теоретичних основ формування екологічного мисленням та свідомості означених фахівців, які працюють в умовах підвищеної небезпеки; необхідністю цілеспрямованого формування екологічного мисленням та свідомості у майбутніх кваліфікованих робітників та невідповідністю існуючих екоорієнтованих технологій, які б забезпечували цей процес у закладах професійної (професійно-технічної) освіти.

Зняття цих суперечностей не може бути забезпечено за рахунок будь-яких часткових педагогічних рішень. Необхідно наукове переосмислення змісту, форм розроблення та застосування екоорієнтованих технологій. Тому склалися необхідні наукові передумови для розробки цілісного концептуального підходу до розроблення екоорієнтованих педагогічних технологій у професійній (професійно-технічній) освіті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концепція розроблення та застосування екоорієнтованих педагогічних технологій у професійній підготовці майбутніх кваліфікованих робітників базується на: соціальному замовленні сучасного суспільства, що зафіксовано в нормативних документах щодо екологічної освіти, об'єктивних потребах особистості і суспільства у захисті довкілля; зарубіжному і вітчизняному педагогічному досвіді розвитку екологічної освіти; зміщенні акцентів у освітньому процесі на культивування екологопедагогічної рефлексії і конструктивного діалогового стилю у вирішенні екологічних проблем; нових вимогах до викладача, який, розробляючи екоорієнтовані педагогічні технології, повинен бути готовий до застосування системного, технологічного, компетентнісного, діяльнісного та особистісно орієнтованого підходів; практичного досвіду викладачів, здобутого під розроблення та застосування екоорієнтованих педагогічних технологій.

Дослідники в наукових працях розглядали питання застосування педагогічних технологій у навчальному процесі [1; 4; 9; 10], використання екоорієнтованих педагогічних технологій [5; 6; 7] та здійснювали аналіз зарубіжного досвіду екологічної освіти [2; 3; 8; 11]. Проте ще недостатньо глибоких та цілісних розвідок з коцептуальних засад екоорієнтованих педагогічних технологій у професійній підготовці майбутніх кваліфікованих робітників.

Мета статті – розроблення концептуальних засад екоорієнтованих педагогічних технологій у професійній підготовці майбутніх кваліфікованих робітників як специфічного процесу, спрямованого на цілеспрямоване засвоєння цими робітниками знань про довкілля, здоровий спосіб життя, прищеплення вміння знаходити у середовищі засоби для реалізації прав людини на здоров'я та сприятливе для існування довкілля.

Виклад основного матеріалу. Екоорієнтованим педагогічним технологіям властиві такі особливості:

– вони відрізняються більшою складністю, являють собою фрагменти екологічної освіти суспільства з усім їх структурним і функціональним розмаїттям. Це складні й надскладні системи, які є сукупністю підсистем, об'єднують значну кількість елементів і зв'язків;

– для них властива менша детермінованість та жорсткість. Вони становлять, як правило, адаптивні системи, що відрізняються гнучкістю параметрів, здатністю пристосовуватися до потреб навколишнього середовища;

– їх слід розглядати як діяльні системи. Діяльність може визначати зміст технології, а може виступати як механізм її реалізації, умови та результату. Діяльність надає динаміку екоорієнтованій технології, робить її гнучким процесом;

– екоорієнтовані технології відрізняються варіабельністю, різноманітністю. Це зумовлено присутністю в них людей з їх індивідуальною неповторністю. Людина виступає душею і рушійною силою цих технологій, визначає її різноманітність;

– екоорієнтовані технології повинні бути вираженням таких поширених принципів життєдіяльності суспільства, як ефективність і оптимальність, системність, цілепокладання, саморозвиток, синергізм і гуманізм;

– система стає тоді екоорієнтованою технологією, коли вона визначається як інститут щодо реалізації потреб людей, суспільства і довкілля.

Для досягнення мети екологічної освіти повинна бути сформована така педагогічна система, яка орієнтована на формування здорового екологічного мислення та свідомості її здобувачів, а також яка призводить до позитивних змін у ставленні до довкілля та формування екологічно відповідальних майбутніх фахівців.

Межі застосування концепції розроблення та застосування екоорієнтованих педагогічних технологій у професійній підготовці майбутніх кваліфікованих робітників:

1) об'єкти екоорієнтованої освіти, на які поширюється дія концепції:

фонд екоорієнтованих педагогічних технологій у професійній підготовці майбутніх кваліфікованих робітників;

знання законів, принципів та способів оптимальної взаємодії людини, суспільства з довкіллям;

екологічна компетентність;

2) суб'єктом процесу розроблення та застосування екоорієнтованих педагогічних технологій у професійній підготовці є викладач закладу освіти, який здійснює реалізацію концепції та здобувачі освіти – майбутні кваліфіковані робітники;

3) досягнутий рівень знань у галузі методології, теорії, методики розроблення та застосування екоорієнтованих педагогічних технологій у професійній підготовці майбутніх кваліфікованих робітників з позицій основних положень системного, культурологічного, компетентнісного, технологічного, діяльнісного, особистісно орієнтованого підходів.

На основі вивчення прогресивних педагогічних ідей, теорій, сучасних освітніх парадигм виокремлено такі провідні методологічні підходи до розроблення екоорієнтованих педагогічних технологій у професійній (професійно-технічній) освіті: системний, компетентнісний, технологічний, діяльнісний та особистісно орієнтований підхід.

Педагогічні процеси і явища доцільно віднести до класу складних динамічних систем, оскільки для них характерним є:

– багатокомпонентний склад, наявність складної структури та численних зв'язків, вплив багатьох різноманітних факторів, імовірнісний характер перебігу процесів і явищ (аспект складності);

– мінливість у часі (динамічний аспект);

– наявність керівної та керованої підсистем, системоутворювальний характер зв'язків управління.

Системний підхід при розробленні та застосуванні екоорієнтованих педагогічних технологій буде ефективним за умов:

– віднесення педагогічних технологій у професійній підготовці до класу системних складних динамічних кібернетичних утворень;

– розроблення основної та оптимізованої моделі екоорієнтованих педагогічних технологій з урахуванням основних положень кібернетичного моделювання;

– апробації під час розроблення та застосування не одного, а декількох варіантів моделі екоорієнтованих педагогічних технологій у професійній підготовці з метою вибору на основі критеріїв оптимальності найкращої з них;

– застосування методів статистичного групування експериментальних даних, а також здійснення перевірки статистичної гіпотези дослідження;

– здійснення прогностичного аналізу можливостей вдосконалення цих технологій у майбутній професійній підготовці, що призведуть до змін у поведінці та формування екологічно відповідальних спільнот.

Компетентнісний підхід у наукових дослідженнях педагогічних технологій виступає насамперед як основа формулювання цільового компонента технології, а також задає напрями конструювання її змістового та процесуального компонентів. Ретельне розроблення змісту і критеріїв сформованості компетентності, яка, безумовно, є метою реалізації педагогічної технології. Це дасть підстави для створення адекватного й дієвого діагностичного інструментарію, який, у свою чергу, буде застосовано в процесі моніторингу як складника діагностичного компонента педагогічної технології.

Наголосимо, що екологічно компетентний фахівець повинен розбиратися не тільки у суті проблеми, а й уміти розв'язати її на практиці, для чого необхідно володіти методами розв'язання. Водночас рівень його компетентності визначається умінням обирати (найбільш доцільний для певної ситуації) метод розв'язання, тобто умінням гнучко реагувати на обставини.

Як відомо, екологічні проблеми можуть виникати непередбачувано, мати різний рівень вияву і складність наслідків, отже, надзвичайно важливим є уміння аргументовано обирати оптимальні рішення.

Таким чином, екологічна компетентність фахівців, що формується як складова професійної компетентності, має такі ознаки: мобільність; інноваційність знань; гнучкість використовуваних методів; критичність мислення.

Технологія – це робота за певною схемою, втіленням у життя моделі. Звідси стає зрозумілим,

що наука про технології розглядатиме способи технологізації людської діяльності, її алгоритмізацію. Технологічна ж діяльність відрізняється від нетехнологічної тим, що остання носить спонтанний, пошуковий характер, тоді як перша (технологічна) завжди передбачає оптимальну та вивірену схему діяльності.

Технологізація передбачає вирішувати наступні завдання:

– формування переліку оптимально необхідних операцій, що забезпечують розроблення екоорієнтованих педагогічних технологій у професійній підготовці;

– забезпечення стандартизації розроблення екоорієнтованих педагогічних технологій з допомогою оптимізації структури технологій скорочення числа операцій;

– знаходження оптимальних форм розроблення екоорієнтованих педагогічних технологій;

– скорочення часу виконання окремих завдань розроблення педагогічних технологій;

– чітке визначення меж дій кожного виконавця, використання механізмів стимулювання та відповідальності, максимального скорочення числа спонтанних і помилкових дій;

– створення постійних інформаційних потоків, здійснення їхнього виведення на комп'ютер;

– у міру освоєння спочатку поставлених у технології завдань, нарощування складності та розвиток у міру можливостей суб’єкта освіти;

– зміна та визначення алгоритму педагогічних технологій, що створює стійкість навчального процесу;

– підвищення рівня екологічної культури.

Застосування технологічного підходу для розроблення та застосування екоорієнтованих педагогічних технологій у професійній підготовці майбутніх кваліфікованих робітників сприяє підвищенню їхньої ефективності, усталеності результатів, точності, обґрунтуванню та діагностичному формулюванню цілей, а також проектуванню екоорієнтованих педагогічних технологій відповідно до критеріїв концептуальності, надійності та оптимальності.

Одним з досить поширених підходів у наукових дослідженнях є діяльнісний підхід. Діяльнісний підхід – це теорія, основним положенням якої є положення про провідну роль діяльності в процесі становлення особистості.

Актуальність діяльнісного підходу в концептуальних засадах екоорієнтованих педагогічних технологій визначається такими чинниками:

По-перше, діяльність виражає рівень активності особистості того, хто навчається, визначає її здатність реалізувати відносини з навколишнім світом. Роль діяльності в розвитку особистості важко переоцінити.

По-друге, зміна парадигми сучасної освіти – гуманізація всіх сфер життєдіяльності людини – робить актуальною проблему розвитку екоорієнтованої особистості. Ефективний розвиток такої особистості можливий тільки в процесі оволодіння досвідом попередніх поколінь із збереження довкілля, екологічною культурою, власним позитивним досвідом із формування здорового екологічного мислення та свідомості. Це можливо тільки через активну екологічну діяльність.

По-третє, актуальність діяльнісного підходу визначається також виходячи із закону психології про єдність діяльності та розвитку особистості, який носить загальний характер.

Особистісно орієнтований підхід з точки зору методології дозволяє виявити специфіку екоорієнтованих педагогічних технологій на основі поваги та довіри до особистості, визначити роль і місце кожного із суб’єктів педагогічних технологій в освітньому та навчальному процесі та забезпечити виявлення, розкриття і максимальне використання їхнього суб’єктного досвіду.

Використання загальних ідей цього підходу в розробленні та застосуванні екоорієнтованих педагогічних технологій здійснюється через реалізацію таких положень:

– особистісно орієнтований підхід виступає практико-орієнтованою тактикою процесу розроблення та застосування екоорієнтованих педагогічних технологій, що дозволяє здійснювати спеціальне їх проектування;

– особистісно орієнтований підхід визначає побудову діяльності суб’єктів розроблення та застосування екоорієнтованих педагогічних технологій на основі врахування особливостей індивідуальності під час створення ситуацій успіху та відкритості у вигляді творчої реалізації екологічних проблем;

– результатом особистісно орієнтованого підходу до процесу розроблення та застосування екоорієнтованих педагогічних технологій є розвиток мотивації самореалізації, прагнення до

збагачення і поповнення екологічних знань, що забезпечує вибір свідомої морально етичної поведінки у збереженні довкілля.

Апарат концепції розроблення та застосування екоорієнтованих педагогічних технологій у професійній підготовці майбутніх кваліфікованих робітників, в процесі побудови якого виходимо з необхідності розгляду самого феномена екоорієнтованої педагогічної технології як системи, як педагогічної діяльності, як процесу і як компонента підготовки майбутніх кваліфікованих робітників, включає такі поняття, як:

– педагогічна система, системоутворюючий фактор екологічної освіти, елемент її системи, компонент системи цієї освіти(екоорієнтована педагогічна технологія);

– педагогічна екологічна діяльність, структура цієї педагогічної діяльності, компонент екологічної педагогічної діяльності;

– процес екологічного навчання, структура та елемент цього процесу, педагогічний екологічний процес;

– підготовка майбутнього кваліфікованого робітника, компонент підготовки цих робітників, компонент екологічної підготовки.

Основна ідея концепції розроблення та застосування екоорієнтованих педагогічних технологій у професійній підготовці майбутніх кваліфікованих робітників полягає в твердженні, що розроблення цих педагогічних технологій у професійній освіті і підготовці майбутніх кваліфікованих робітників – є така екоорієнтована педагогічна система, в якій ефект резонансу ціннісних, гуманітарних і когнітивних, а також сучасних ринкових орієнтацій тих, хто навчається, суттєво підвищує ефективність та веде до перманентного нарощування позитивних змін у формуванні екологічно відповідальної особистості та екологоорієнтованих спільнот.

У структурі екоорієнтованої педагогічної системи чітко проглядаються відносно самостійні, але разом з тим чітко пов'язані блоки. Перший: студенти (учні), цілі екологічного навчання та його зміст. Другий: викладачі, навчальний процес, організаційні форми екологічної освіти та навчання.

Перший блок відображає мету, досягнення якої обумовлено ситуацією (умовами) і тією інформацією (змістом), якою володіє студент (учень) в своїй діяльності. Другий блок цієї системи – екоорієнтовані технологія навчання.

За основу в розкритті змісту екоорієнтованої педагогічної системи взяті такі положення:

1) майбутній кваліфікований робітник – це об'єкт педагогічного екологічного впливу, але в процесі розроблення та застосування екоорієнтованих педагогічних технологій він стає суб'єктом самовпливу;

2) розроблення та застосування екоорієнтованих педагогічних технологій здійснюється в атрибутивній структурі цілісного педагогічного процесу, що складається з:

– динамічно стійких освітньо-педагогічних екологічних стратегій (що мають функцію механізму нормативно-методологічного забезпечення цієї системи, її саморегуляції);

– цільового осередку (функціонує як джерело системи, її результативно-оцінного забезпечення);

– педагогічних умов, що відбивають організаційно-змістовний компонент системи;

– сукупності педагогічних екологічних методів і методик, що визначають ефективність реалізації цієї системи і виконують функцію її організаційно-методичного забезпечення;

3) екоорієнтована педагогічна система розроблення та застосування екоорієнтованих педагогічних технологій є частиною загального освітнього простору, в якому відбувається поєднання освітньо-наукової творчості та екологічної практики здобувачів освіти.

Властивості системи, що розглядається:

а) функціональність і відкритість у освітньо-науковому просторі (займає своє певне місце серед інших педагогічних систем, має здатність до взаємодії з ними);

б) керованість (є чутлива до впливу з боку інших систем);

в) динамічна стійкість (здійснює баланс між динамічними і статичними режимами функціонування – зберігає свій якісний стан, незважаючи не тільки на внутрішні зміни, що в ній відбуваються, але й на зовнішні впливи).

Розглядаючи концепцію розроблення та застосування екоорієнтованих педагогічних технологій у професійній підготовці майбутніх кваліфікованих робітників виділимо таке:

1. Мета концепції розроблення та застосування екоорієнтованих педагогічних технологій –

досягнення певного рівня екологічного розвитку, здатності і готовності здійснювати майбутню професійну діяльність на основі стратегії стійкого розвитку, що спрямована на досягнення гармонії у відносинах між людиною, суспільством і довкіллям; цілісного сприйняття навколишнього середовища, ціннісного сприйняття особистості як унікальності та індивідуальності; розвиток особистості майбутнього кваліфікованого робітника орієнтованого на творчу діяльність, що володіє професійними знаннями та здатний до досягнення гармонії у відносинах між людиною, суспільством і довкіллям.

2. Мотивом розроблення та застосування екоорієнтованих педагогічних технологій є потреба здобувачів освіти в усвідомленні необхідності та вмінні реалізувати професійні екологічні вміння в реальній професійній практиці; усвідомлення актуальності та необхідності підвищення рівня екологічних знань, розглядати ці знання як частину професійної діяльності.

3. Дії з розроблення та застосування екоорієнтованих педагогічних технологій спрямовані на професійну ідентифікацію майбутнього кваліфікованого робітника, на орієнтацію його професійних і особистісних якостей в контексті вимог до підготовки майбутнього фахівця, що володіє високими знаннями та вміннями із дбайливого використання природних ресурсів, нагромадження та переробки відходів, збереження довкілля.

4. Результатом розроблення та застосування екоорієнтованих педагогічних технологій є поведінкова готовність майбутнього кваліфікованого робітника до виконання професійних обов'язків; гармонізації взаємовідносин між людиною і природою (довкіллям) та збереження довкілля.

Висновки. Як узагальнення, є можливість вказати, що теоретико-методологічне обґрунтування концепції розроблення та застосування екоорієнтованих педагогічних технологій становить комплексну розробку на базі системного, компетентнісного, технологічного, діяльнісного та особистісно орієнтованого підходів до створення концепції, для якої системний підхід виступає загальнонауковою основою, компетентнісний і діяльнісний підходи – теоретико-методологічною стратегією, а особистісно-орієнтований – практико-орієнтованою тактикою.

Реалізація концептуальних засад екоорієнтованих педагогічних технологій у професійній підготовці майбутніх кваліфікованих робітників як специфічного процесу значно підвищить рівень засвоєння цими робітниками знань про довкілля, здоровий спосіб життя, прищепить уміння знаходити у середовищі засоби для реалізації прав людини на здоров'я та сприятливе для її існування довкілля.

Перспективами подальших розвідок є розроблення методики створення екоорієнтованих педагогічних технологій, застосування та перевірка її результативності.

Список використаної літератури

1. Базелюк О. В., Спірін О. М., Петренко Л. М., Каленський А. А. та ін. Технології дистанційного професійного навчання: методичний посібник. Житомир: Полісся, 2018. 160 с.

2. Бородієнко О. В., Пуховська Л. П., Леу С. О. та ін. Професійні навчальні заклади в країнах Європейського Союзу: практичний посібник. Київ: ІПТО НАПН України, 2017. 219 с.

3. Бородієнко О. Забезпечення якості підготовки педагогів професійного навчання: аналіз зарубіжного досвіду. *Professional Pedagogics*. 2018. № 6. С. 152–161.

4. Бородієнко О. В. Коучинг як особистісно-розвивальна технологія. Особливості застосування коучингового підходу в процесі прозвитку професійної компетентності керівників. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди».* 2014. № 10. С. 19–26.

5. Еко-орієнтовані технології професійного навчання. Збірник екологічних проектів / Інститут професійно-технічної освіти НАПН України / за наук. ред. В. О. Радкевич. Павлоград: ІМА-Прес, 2017. 200 с.

6. Лук'янова Л. Б. Впровадження сучасної технології екологічних знань у ПТНЗ. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми.* 2003. № 3. С. 230–235.

7. Лук'янова Л. Б. Тенденції розвитку екологічної освіти за рубежем. *Мистецька освіта: зміст, технології, менеджмент.* 2007. № 2. С. 119–124.

8. Лук'янова Л. Б. Інноваційні технології в екологічній освіті фахівців *Дидактика професійної школи.* 2005. № 2. С. 58–68.

9. Прокопенко І. Ф. Педагогічні технології в підготовці вчителів: навчальний посібник. Харків: ХНПУ, 2018. 457 с.

10. Радкевич В. О., Бородієнко О. В. Коучинг як інноваційна педагогічна технологія. *Професійно-технічна освіта*. 2015. № 2 (67). С. 17–19.

11. Швед М. Тенденції розвитку зарубіжної екологічної освіти. *Вісник Львівського ун-ту. Серія педагогічна.* 2003. № 17. С. 167–174.

CONCEPTUAL FUNDAMENTALS OF ECO-ORIENTED PEDAGOGICAL METHODS IN VOCATIONAL EDUCATION

Kalenskyi Andrii
Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Leading Researcher at the Laboratory of Vocational Education Technologies
Institute of Vocational Education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine

Introduction. *The article states that researchers in scientific works considered the use of pedagogical methods in the educational process, the use of eco-oriented pedagogical methods and analyzed foreign experience of environmental education, but not enough deep and comprehensive research on the conceptual principles of eco-oriented pedagogical methods in training future specialists.*

The purpose *of the article is creating conceptual foundations of eco-oriented pedagogical methods in the training of future specialists as a specific process aimed at the purposeful acquisition of knowledge about the environment, healthy lifestyles, instilling the ability to find in the environment the means to realize human rights to health and environment.*

Methods*. Psychological and educational literature analysis, analogy, induction and deduction were used.*

Results. *Based on the study of progressive pedagogical ideas, theories, modern educational paradigms, the following leading methodological approaches to the development of eco-oriented pedagogical methods in vocational education are identified: systemic, competence, technological, activity and personality-oriented. The purpose, motives and actions of the concept of development and application of eco-oriented pedagogical methods in the professional training of future specialists are highlighted. The result of this concept is the behavioural readiness of the future specialists to perform professional duties, harmonize the relationship between man and nature (environment) and preserve the environment. Implementing the conceptual foundations of eco-oriented pedagogical methods in the training of future specialists as a specific process will significantly increase the level of knowledge of the environment, healthy lifestyles; instil the ability to find means to realize human rights to health and environment.*

Conclusion. *As a generalization, it is possible to point out that the theoretical and methodological justification of the concept of development and application of eco-oriented pedagogical methods is a comprehensive development based on systemic, competence, technological activities and personality-oriented approaches to creating a concept for which a systematic approach approaches - theoretical and methodological strategy, and personality-oriented - practice-oriented tactics.*

Implementation of the conceptual foundations of eco-oriented pedagogical methods in the training of future specialists as a specific process will significantly increase the level of assimilation of knowledge about the environment, healthy lifestyles; instil the ability to find means to realize human rights to health and environment.

Key words: *concept; eco-oriented pedagogical methods; systemic, competence, technological, activity and personality-oriented approaches; training of specialists.*

References

1. Bazeliuk, O. V., Spirin, O. M., Petrenko, L.M., Kalenskyi, A. A., & Majboroda, L. A. (2018). Tekhnolohii dystantsiinoho profesiinoho navchannia [Technologies of distance professional training: methodical manual]. Zhytomyr: «Polissia». [in Ukrainian].
2. Borodiienko, O. V., Pukhovska, L. P., Leu, S. O. (2017). Profesiini navchalni zaklady v krainakh Yevropeiskoho Soiuzu [Vocational schools in the European Union: practical guide]. Kyiv: IPTO NAPN Ukrainy. [in Ukrainian].
3. Borodiienko, O. (2018). Zabezpechennia yakosti pidhotovky pedahohiv profesiinoho navchannia: analiz zarubizhnoho dosvidu [Ensuring the quality of training of teachers of vocational training: analysis of foreign experience]. *Professional Pedagogics – Professional Pedagogics*, 16, 152-161. [in Ukrainian].
4. Borodiienko, O. V. (2014). Kouchynh yak osobystisno-rozvyvalna tekhnolohiia. Osoblyvosti zastosuvannia kouchynhovoho pidkhodu v protsesi prozvytku profesiinoi kompetentnosti kerivnykiv. [Coaching as a personal development technology. Features of the application of the coaching approach in the process of developing the professional competence of managers]. *Humanitarnyi visnyk DVNZ «Pereiaslav-Khmelnytskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni Hryhoriia Skovorody» – Hryhoriy Skovoroda Humanitarian Bulletin of Pereyaslav-Khmelnytsky State Pedagogical University,* 10, 19-26. [in Ukrainian].
5. Radkevych, V. O. (2017). *Eko-oriientovani tekhnolohii profesiinoho navchannia. Zbirnyk ekolohichnykh proektiv [Eco-oriented vocational training technologies. Collection of ecological projects]*. Kyiv: IMA-press, Pavlohrad. [in Ukrainian].
6. Lukianova, L. B. (2003). Vprovadzhennia suchasnoi tekhnolohii ekolohichnykh znan u PTNZ [Introduction of modern technology of ecological knowledge in vocational schools]. *Suchasni informatsiini tekhnolohii ta innovatsiini metodyky navchannia u pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problemy – Modern information technologies*

and innovative teaching methods in training: methodology, theory, experience, problems, 3, 230-235. [in Ukrainian].

7. Lukianova, L. B. (2007). Tendentsii rozvytku ekolohichnoi osvity za rubezhem [Trends in the development of environmental education abroad]. *Mystetska osvita: zmist, tekhnolohii, menedzhment – Art education: content, technology, management,* 2, 119-124. [in Ukrainian].

8. Lukyanova, L. B. (2005). Innovatsiini tekhnolohii v ekolohichnii osviti fakhivtsiv [Innovative technologies in ecological education of specialists]. *Dydaktyka profesiinoi shkoly – Didactics of vocational school*, 2, 58-68. [in Ukrainian].

9. Prokopenko, I. F. (2018). Pedahohichni tekhnolohii v pidhotovtsi vchyteliv [Innovative technologies in environmental education of specialists]. Kharkiv: KhNPU. [in Ukrainian].

10. Radkevych, V. O., & Borodiienko, O. V. (2015). Kouchynh yak innovatsiina pedahohichna tekhnolohiia [Coaching as an innovative pedagogical technology]. *Profesijno-tekhnichna osvita – Vocational and technical education*, 2(67), 17-19. [in Ukrainian]

11. Shved M. (2003). Tendentsii rozvytku zarubizhnoi ekolohichnoi osvity [Trends in foreign environmental education]. *Visnyk Lvivskoho un-tu. Seriia pedahohichna – Bulletin of Lviv University. The series is pedagogical*, 17, 167-174. [in Ukrainian]

Отримано редакцією 6.05.2022 р.

УДК 373.2
DOI: 10.31376/2410-0897-2022-1-48-94-102

ВИБІР ІГРАШОК ДІТЬМИ РАННЬОГО ВІКУ – САМОРЕАЛІЗАЦІЯ МАЛЮКІВ

Артемова Любов Вікторівна
доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри дошкільної педагогіки і психології
Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка
e-mail: lubvikart@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-7070-2927

Борова Валентина Євгенівна
кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти
Приватний вищий навчальний заклад «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука»
e-mail:boyar@ukr.net
ORCID ID: 0000-0001-7228-4290

Марєєва Тетяна Вікторівна
кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри дошкільної педагогіки і психології
Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка
e-mail: mareeva.tan@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-5664-4070

У статті представлено результати теоретичного й емпіричного дослідження проблеми самореалізації особистості. На основі аналізу зарубіжної та вітчизняної наукової літератури встановлено, що самореалізація індивіда досліджувалася з позицій гуманістичної психології і педагогіки в контексті особистісно орієнтованого підходу. З'ясовано, що самореалізація виникає і відбувається на всіх етапах розвитку людської особистості в онтогенезі. Встановлено, що запуском самореалізації є вибір дитини. Його стимулюють спочатку базові життєво важливі потреби у сні, харчуванні, рухах тощо. Далі стимулами стають зовнішні подразники: світлові, звукові, тактильні інші сигнали. Вони зумовлюють інтерес до довкілля і викликають бажання пізнати його. Серед розмаїття зовнішніх сигналів дитина обирає найбільш привабливі для неї. Задовольняючи свій інтерес, дитина пізнає довкілля і сама реалізується в ньому в міру наявних і зростаючих власних можливостей. Визначено, що вибір дітей адекватно пов'язаний з їх психо-фізичною зрілістю і, відповідно, готовністю до успішної самореалізації у функціональних діях з іграшками певного виду.

Ключові слова: *діти, ранній вік, вибір, самореалізація, інтерактивні іграшки, збірно-розбірні іграшки, образні іграшки.*

Постановка проблеми. Демократизація у соціальних сферах в Україні потребує відповідних змін в організації освітнього процесу на всіх рівнях – від дошкілля до вищої школи. Зокрема, підготовка фахівців дошкільного профілю в закладах вищої освіти (ЗВО) має бути зорієнтована на зміну парадигми освітнього процесу з дітьми, починаючи з раннього віку. Цьому сприяли багаторічні численні дослідження В. Бондаря у сфері демократизації освітнього процесу вищої школи, А. Алексюка з проблем дидактики, Л. Артемової, Н. Мельник [1] та ін. з проблем